

*I. O. Derid,
к. е. н., доцент кафедри економічної теорії,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, м. Харків*

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ СЕКТОР УКРАЇНИ ТА ЙОГО МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ

*I. O. Derid,
Candidate of economic sciences,
Associate professor of Chair of economic theory, V. N. Karazin Kharkiv National University*

THE AGRICULTURAL SECTOR OF UKRAINE AND ITS INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS

Стаття присвячена аналізу стану сільськогосподарського комплексу України. Представлено статистичні дані стосовно сільськогосподарського комплексу та його зовнішньоекономічної активності. За роки незалежності Україна не відновила обсягів виробництва сільськогосподарської продукції навіть у порівнянні із 1990-м роком. Ситуація із рослинництвом є набагато кращою, ніж із тваринництвом. Україна входить до країн найбільших експортерів продовольства у світі. Така позиція досягається переважно за рахунок вирощування зернових та технічних культур (особливо олійних). Українські аграрії доволі довго отримували суттєву державну підтримку переважно за рахунок спеціального режиму оподаткування. Нині ця підтримка суттєво скорочується. Найбільш несприятливі наслідки це може мати для тваринництва. Рослинництво, особливо орієнтоване на експорт, із зазначеними змінами має впоратись. Визначено, що для подальшого розвитку конкурентоспроможної спеціалізації України на зернових та олійних культурах необхідні певні кроки: це застосування інноваційних технологій (використання сучасного насіннєвого матеріалу, застосування нових та безпечних засобів захисту рослин та добрив) та покращення технічного оснащення рослинництва.

The article is devoted to the analysis of the state of agricultural sector of Ukraine. The statistical data are given concerning agricultural sector and its international activity. For the years of independence, Ukraine has not resumed agricultural production even in comparison with the 1990 year. The situation of the crop is much better than with animal husbandry. Ukraine is among the largest exporters of food in the world. This position is achieved mainly through the cultivation of grain and technical crops (especially oil). Ukrainian farmers had been receiving substantial government support for a long time. Mainly, through the special tax regime. Currently this support is significantly reduced. Most adverse consequences it may have for animal husbandry. Crop production, particularly focused on exports, with these changes must cope. Determined that for further development of competitive specialization of Ukraine on grains and oilseeds requires certain steps: using of innovative technologies (using of modern seeds, application of new and safe plant protection products and fertilizers) and improving of the technical equipment of the crop.

Ключові слова: *сільське господарство, рослинництво, тваринництво, експорт, оподаткування, конкурентоспроможність.*

Keywords: *agriculture, crop, animal husbandry, export, taxation, competitiveness.*

Постановка проблеми. Як свідчать статистичні дані СРСР на 1980 рік на долю Української республіки припадала 1/5 загальносоюзного виробництва зерна, 59 % державних закупок цукрового буряка, 50 % виробленого в країні соняшника, 1/4 виробництва масла, молока та яєць [1, с. 82]. На 1981 рік посівна площа УРСР складала 33321 тис. га [1, с. 243]. За даними Державного комітету статистики України посівна площа України на 2014 рік складала 27239 тис. га [2, с.81]. Це менше, ніж було наприкінці існування Радянського Союзу, і скорочення збору зернових культур (в 1981-1985 рр. УРСР в середньому за рік збирала 52 млн т. зернових [1, с. 247], а за даними 2014 р. в Україні було реалізовано лише близько 40,2 млн т. зернових культур [2, с. 79]) свідчить про те, що таке зменшення посівних площ не є наслідком інтенсифікації виробництва. При цьому, слід зазначити, що Міністерство аграрної політики та продовольства України розуміє важливість сільськогосподарського сектору України в процесі Європейської інтеграції. Міністерство розробило проект єдиної комплексної Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015-2020 роки, яка спрямована на вирішення потреб галузі через процес консультацій із зацікавленими сторонами: представниками громадянського суспільства, бізнесу та міжнародними донорами [3]. Зважаючи на те, що сільське господарство завжди посідало важливе значення в економіці України, від нього залежить продуктивна безпека, а також на нього роблять одну із ставок в процесі євроінтеграції України, нам видається важливим проаналізувати його стан та участь у міжнародних відносинах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед останніх досліджень вітчизняних економістів слід відзначити роботи Сіренко Н.М. (науково обґрунтовує засади інноваційного розвитку вітчизняного АПК) [4], Талавирі М.П. (аналізує засади державної підтримки сільського господарства) [5], Кузьменка І.В. (присвячує увагу проблемам українських виробників зерна в підвищенні конкурентоспроможності) [6], Саблука П.Т. (в своїх останніх роботах аналізує аграрну реформу в Україні) [7], Павлова О.І. (розглядає агропромислову сферу як об'єкт національної безпеки) [8]. Велику увагу сфері сільського господарства приділяють зарубіжні консультанти України.

Постановка завдання. На основі вивчення наукових робіт та статистичного матеріалу нами було поставлено завдання проаналізувати стан сільськогосподарського сектору України та його зовнішньоекономічну активність, зробити висновки стосовно проблем та перспектив сільськогосподарського сектору в тому числі в міжнародному контексті.

Виклад основного матеріалу дослідження. На 2014 рік продукція сільськогосподарського комплексу (включаючи мисливство та лісове господарство) у ВВП країни склала близько 11,8 % (не враховуючи територію Криму, м. Севастополь та зону АТО) [9]. В 2013 частка сільського господарства у ВВП складала 8 % [10, с. 1]. В сільському господарстві України на 2014 рік працювали 3091,4 тис. осіб, що становило близько 17 % зайнятого населення країни [11, с. 30]. Це досить багато, адже для порівняння, за даними Світового банку в Німеччині в сільськогосподарському секторі працюють близько 2 % зайнятих, у Данії та Франції – по 3 %, у Фінляндії – 4 %, у Польщі – 13 %, у Туреччині – 24 % [12].

Що стосується інституційної структури сільського господарства України, то на 2014 рік у цьому секторі працювало близько 52,5 тисяч підприємств. Із них господарські товариства – 14,8 %, приватні підприємства – 7,2 %, кооперативи – 1,3 %, фермерські господарства – 75 %, державні підприємства – 0,4 %, інші організаційні форми – 1,3 % [9].

Як бачимо, кількісно найбільшу частку складають фермерські господарства. В останні роки спостерігається укрупнення фермерських господарств. У 2014 році в середньому на одне господарство припадало 146,5 га сільськогосподарських угідь, з яких 141,4 га – рілля [11, с. 152]. Близько 78 % фермерських земель орендовані [9]. Більше 90 % фермерської продукції в Україні припадає на рослинництво. При цьому, фермерська частка виробництва зернових та зернобобових культур від загальних обсягів їх виробництва в Україні на 2014 рік склала 12 %, цукрових буряків – 6,9 %, соняшника – 19,3 %, сої – 15,7 %, ріпаку – 18,2 %, картоплі – 0,9 % (97 % картоплі в 2014 році було вирощено господарствами населення [9]) [11, с. 156]. Фермерські господарства в усьому світі отримують державні дотації. Причина в тому, що ціни на сільськогосподарську продукцію у світі за різних причин знижуються, а витрати на виробництво – ні. В результаті сільськогосподарські виробники зазнають збитків. Українські фермери також отримують державну допомогу: за 2014 рік – 1186,8 млн гривень (при цьому, з них лише 2,8 % за рахунок бюджетних дотацій, а вся решта – за рахунок відшкодування ПДВ) [11, с. 167]. На питанні ПДВ для сільськогосподарських виробників України необхідно зупинитись детальніше. До нещодавно в Україні діяла наступна схема спеціального режиму оподаткування діяльності у сфері сільського та лісового господарства, а також рибальства. Сільськогосподарське підприємство повинно було зареєструватися на загальних засадах як платник податку на додану вартість та отримати свідоцтво про реєстрацію суб'єктом спеціального режиму оподаткування. В результаті сільськогосподарське підприємство мало право суму ПДВ, нараховану ним на вартість поставлених сільськогосподарських товарів та послуг не сплачувати до бюджету, а залишати в своєму розпорядженні (на спецрахунках у передбачених банках в порядку, встановленому Кабінетом міністрів України) для відшкодування сум ПДВ, сплачених своїм постачальникам в ході діяльності, а залишок можна було використовувати в цілях розвитку підприємства [13]. Наприкінці серпня 2015 року Міністерство фінансів України оприлюднило концепцію податкової реформи 2016 року, в якій передбачено переведення усіх суб'єктів господарства на загальні засади сплати ПДВ з січня 2016 року. Це викликало незадоволення аграріїв. Уряд в своєму рішенні керувався значною рентабельністю

сільськогосподарських підприємств у 2014 році – 25,8 %. Експерти ж стверджують, що такий показник рентабельності в 2014 році є свідченням не покращення ситуації в сільському господарстві, а інфляційної спіралі, що розкрутилася внаслідок ситуації із валютним курсом в Україні. Таким чином, експерти вважають, що відміна спеціального режиму для сільськогосподарських виробників призведе до краху галузі, адже сільське господарство за своєю природою є надзвичайно ризикованим виробництвом, оскільки воно не захищене від природних форс-мажорних обставин [14]. Саме тому сільське господарство в усьому розвиненому світі має державні дотації і підтримку. Статистичні дані за 2012 рік свідчать, що за цей рік загальний розмір сільськогосподарських субсидій у 21 країні, що входять до топу країн-виробників продовольства, сягнули 486 млрд дол. До цього топу входять країни члени Організації економічного співробітництва та розвитку та сім інших країн (Бразилія, Китай, Казахстан, Росія, Південна Африка, Україна), які виробляють 80 % загальної доданої вартості в сільському господарстві світу. Азія витрачає на аграрні субсидії більше, ніж уся решта світу (Японія – 65 млрд дол., Індонезія – 28 млрд дол., Південна Корея – 20 млрд дол.) [15]. В Україні на 2014 рік сільське господарство отримало державної підтримки на суму 9177,3 млн грн (в тому числі 206,6 млн грн – з бюджету, та 8970,7 млн грн – за рахунок податку на додану вартість) [11, с. 58].

Отже, 97,7 % державної підтримки сільському господарству забезпечувалось в 2014 році за рахунок ПДВ. Таким чином, очевидними стають причини незадоволення аграріїв з приводу наміру уряду відмінити спеціальний режим ПДВ для них. Для України як для країни, що входить в топ аграрних виробників світу, суми підтримки були абсолютно не захмарними. Крім того, нова редакція Податкового кодексу України вже позбавила сільськогосподарських виробників фіксованого сільськогосподарського податку, що сплачувався з одиниці земельної площі, а сільськогосподарських експортерів зернових та технічних культур перевела в режим звільнення від оподаткування ПДВ (раніше такий експорт оподатковувався за 0 % ставкою ПДВ). Таким чином, якщо раніше експортери зернових та технічних культур продавали за кордон товари, нараховуючи 0 % ПДВ, а сплачений своїм постачальникам ПДВ відносили до податкового кредиту, який потім відшкодувався державою, то тепер експортні ціни будуть вищими, оскільки міститимуть ПДВ, сплачений експортером своїм постачальникам. Це нововведення вже зменшить суми державної підтримки за рахунок ПДВ. Аналогічно тимчасово до 31.12.2017 р. від ПДВ звільняються операції з постачання на митній території України зернових культур товарних позицій 1001 - 1008 згідно з УКТ ЗЕД та технічних культур товарних позицій 1205 і 1206 00 згідно з УКТ ЗЕД, крім першого постачання таких зернових та технічних культур сільськогосподарськими підприємствами - виробниками та підприємствами, які безпосередньо придбали такі зернові та технічні культури у сільськогосподарських підприємств – виробників [16, с. 12]. Це також зменшить витрати держави на відшкодування ПДВ.

Таким чином, стає очевидним, що уряд намагається скоротити видатки, в тому числі за рахунок сільськогосподарської галузі, яка при цьому є однією з провідних для України в контексті міжнародних відносин. Слід сказати, що зазначені зміни в законодавстві частково відповідають рекомендаціям стосовно перетворення сільського господарства України, що були розроблені на замовлення Американської торгівельної палати в Україні та Європейської бізнес асоціації (СБА), та надані німецькими консультантами ще в 2012 р. [17]. Однак в зазначених рекомендаціях йшла мова про скасування фіксованого сільськогосподарського податку (оскільки він не реагував на збільшення прибутків сільськогосподарських підприємств) та відновлення відшкодування ПДВ експортерам зернових та технічних культур (на час надання консультацій в Україні з 2010 року по 1 січня 2014 року з причин законодавчої невизначеності не відшкодувався ПДВ експортерам зернових та технічних культур, при тому, що експортувалися вони за ставкою ПДВ 0 %). Як бачимо, одна із порад була виконана, інша замінена звільненням від ПДВ зазначених експортерів, що перенесло тягар відшкодування ПДВ, сплаченого ними постачальникам, з уряду на закордонних споживачів. Зміни в порядку ПДВ для експортерів зернових та технічних культур навряд підірвуть експортні позиції України, оскільки, як зазначалося у вище згаданих консультаціях, Україна доволі довго експортувала зерно за цінами, нижче, ніж світові конкуренти, отримуючи трохи більше 60% світової ціни з причин слабого маркетингу [17].

Статистичні дані України за 2014 рік свідчать, що Україною було експортовано продукції на суму 53901,7 млн дол. США, 16,2 % з цієї суми прийшлося на продукти рослинного походження (сюди входять 12,1 %, що складають зернові культури, та 3,1 % – плоди і насіння олійних культур) [18, с. 49]. Отже разом зернові та олійні культури складають 15,2 % експорту, більше – тільки чорна металургія. За поясненням причин такої структури експорту знову можна звернутися до закордонних експертів. Є думка, що якби Україна не експортувала в таких обсягах зернові та олійні, а використовувала їх для відгодівлі худоби та експортувала більш дорогі м'ясні та молочні продукти, то держава покращила б своє міжнародне положення та збагатилася. Однак на противагу цьому експерти зазначають, що такий напрям розвитку сільського господарства потребує часу та коштів на переорієнтацію, тому на даному етапі краще залишити вже існуючу спеціалізацію, підвищивши в ній свою ефективність. Річ у тому, що Україна має географічні та кліматичні переваги для спеціалізації на більшості олійних та зернових культур. Штучне обмеження експорту цих товарів зазвичай призводить до збільшення їх пропозиції на внутрішньому ринку та падіння цін на них. Це робить дешевшим корм для тваринництва, однак веде до занепаду вирощування олійних та зернових культур, а отже пригнічує конкурентоспроможну галузь заради екстенсивних методів розвитку тваринництва [17].

Таким чином, для подальшого розвитку конкурентоспроможної спеціалізації України на зернових та олійних культурах необхідні певні кроки: це застосування інноваційних технологій (використання сучасного насінневого матеріалу, що відповідає новітнім технологіям генетики рослин, застосування сучасних та безпечних засобів захисту рослин та добрив) та покращення технічного оснащення рослинництва (за даними лише 4 % аграріїв України мають повністю оновлений парк комбайнів, ще в 13 % аграріїв оновлено 90 % парку) [18].

Якщо коротко розглянути ситуацію із українським тваринництвом, то можна зазначити, що його показники скоротилися в 2014-2015 роках порівняно із попереднім періодом. На 11,7 % скоротилося на початку 2015 року поголів'я великої рогатої худоби порівняно із початком 2014 року; на 3,3 % порівно з 2013 роком зменшилося поголів'я птиці; за той самий період на 8,6 % скоротилося поголів'я овець. Усе це скорочення поголів'я супроводжувалося загальним збільшенням виробництва м'яса у забійній вазі порівно із 2013 роком на 4,4 % [9]. Таким чином, худоба та птиця в 2014 році йшла на забій активніше, ніж відновлювалося її поголів'я, що, вочевидь, є нормальною реакцією населення (адже на початок 2015 році в господарствах населення було зосереджено 66,3 % поголів'я великої рогатої худоби (у т.ч. корів – 76,6 %), 49,2 % свиней, 85 % овець та кіз, 42,8 % птиці всіх видів [9]) та підприємців на ускладнення економічної ситуації, а отже на погіршення умов утримування худоби та птиці. У 2014 році порівняно із 2013 роком на 1 % скоротилося загальне виробництво молока (що також, вочевидь, є результатом скорочення поголів'я). Обсяг виробництва яєць в 2014 році збільшився порівно із 2013 роком на 2,6 % [9]. Усього частка живих тварин та продуктів тваринного походження в українському експорті сільськогосподарської та продовольчої продукції становила на 2014 рік 6,1 % (із них 3,5 % – молоко та молочні продукти, яйця, мед, 2,3 % – м'ясо та їстівні субпродукти), а у загальному експорті України – 1,9 % [11, с. 60; 18, с. 49]. Рівень самозабезпечення України (розраховується як відношення виробництва до внутрішнього використання на території України) м'ясом та м'ясними продуктами в 2014 році склав 101,2 %, молоком та молочними продуктами – 103,6 %, яйцями – 116,5 %, натомість зерном – 230,9 % [11, с. 147]. Таким чином, перш ніж говорити про серйозну орієнтацію України на експорт м'яса та молока, необхідно відновити принаймні колишній рівень поголів'я худоби та птиці, адже порівняно із 1990 роком на початок 2015 року кількість великої рогатої худоби скоротилася в 6,3 разів (кількість великої рогатої худоби в Україні на 1990 рік становила 24623 тис. голів, а на початок 2015 року – 3884 тис. голів) [9; 20, с. 158].

Висновки з проведеного дослідження. Виходячи з проведеного аналізу, можна дійти наступних висновків. За роки незалежності Україна, на жаль, не відновила обсягів виробництва сільськогосподарської продукції навіть у порівнянні із 1990-м роком. Ситуація із рослинництвом є набагато кращою, ніж із тваринництвом. Україна входить в топу країн найбільших експортерів продовольства. Така позиція досягається переважно за рахунок вирощування зернових та технічних культур (особливо олійних). Українські аграрії доволі довго отримували суттєву державну підтримку, що проявлялася у фіксованому сільськогосподарському податку, спеціальному режимі оподаткування ПДВ, нульовій ставці ПДВ для експортерів, що дозволяла сільськогосподарським експортерам отримати відшкодування ПДВ (хоча останні роки ПДВ експортерам не відшкодувався, що ставило їх у важкі умови). Однак остання редакція Податкового кодексу України відмінила єдиний сільськогосподарський податок (тепер оподаткування відбувається на загальних засадах), експортерам зернових та технічних культур нульову ставку ПДВ замінили відсутністю ПДВ (тепер вони не мають права на податковий кредит і не пов'язані із очікування відшкодування від бюджету, бо мають право на віднесення сплаченого постачальникам ПДВ до валових витрат, що позитивно з огляду на практику несплати відшкодувань останніх років). Також останнім часом мова йдеться про скасування спеціального режиму ПДВ для сільськогосподарських виробників, що викликає незадоволення аграріїв. Ці зміни означають зменшення державної підтримки для сільського господарства. І якщо більш розвинене рослинництво, особливо експортпридатне, вочевидь особливо не постраждає, оскільки зможе частково перенести податковий тягар на плечі закордонного покупця (бо українські експортні ціни на зернові та олійні були нижчі за світові, а отже їх можна підняти за умов ефективного маркетингу), то зазначені зміни будуть вельми важкими для тваринництва. В подальших роботах ми плануємо присвятити увагу перспективам та змінам, що їх потребуватиме сільськогосподарський комплекс України в контексті створення зони вільної торгівлі з ЄС.

Список літератури.

1. Народное хозяйство СССР: 1922-1982: Юбил. стат. ежегодник / ЦСУ СССР. – М.: Финансы и статистика, 1982. – 624 с.
2. Україна у цифрах 2014: Статистичний збірник / за ред. І.М. Жук.–К.: Державна служба статистики України, 2015. – 238 с.
3. Єдина комплексна стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015-2020 роки [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/node/16015>
4. Сіренко Н.М. Управління стратегією інноваційного розвитку аграрного сектора економіки України : монографія / Н.М. Сіренко. – Миколаїв: Миколаїв. держ. аграр. ун-т., 2010. – 415 с.
5. Талавирия М.П. Організаційно-економічний механізм державної підтримки розвитку сільських територій: автореф. дис. д-ра екон. наук: 08.00.03 / М.П. Талавирия; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – К., 2011. – 39 с.

6. Кузьменко І.В. Інтенсифікація зерновиробництва як основний напрям підвищення конкурентоспроможності / І.В. Кузьменко // Економіка АПК. – 2015. – № 1 – С. 121
7. Саблук П.Т. Результати і проблеми реформування сільського господарства України / П.Т. Саблук, В.Я. Месель-Веселяк, М.М. Федоров // Економіка АПК. – 2014. – № 7 – С. 26
8. Павлов О.І. Агропродовольча сфера України як об'єкт національної безпеки / О.І. Павлов// Економіка АПК. – 2014. – № 2 – С. 97
9. Доповідь «Сільське господарство України в 2014 р.» [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ7_u.htm
10. Рекере Й. Промисловий сектор України: аналіз та останні тенденції [електронний ресурс] / Й. Рекере, Р. Кірхер, Д. Науменко //Технічна записка [TN/02/2014] / Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, Німецька консультативна група. – Київ, Берлін, 2014. – 15 с. – Режим доступу: http://www.ier.com.ua/ua/publications/consultancy_work/?pid=4521
11. Сільське господарство України 2014 [електронний ресурс]/ Державна служба статистики України. – К., 2015.– 379 с. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ7_u.htm
12. Employment in agriculture (% of total employment) [electronic resource] / The World Bank. – Mode of access: <http://data.worldbank.org/indicator/SL.AGR.EMPL.ZS>
13. Особливості застосування спеціального режиму оподаткування сільгоспвиробників [електронний ресурс] / Державна фіскальна служба України. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/slujba--yaka-pratsyue-dlya-vas/vidpovidi-na-pitannya-predstavnikiv-ag/60380.html>
14. Бакуменко О. Урядове роздоріжжя: розвиток села чи продовольча криза [електронний ресурс] / О. Бакуменко // Економічна правда. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/columns/2015/09/15/559355/>
15. Agricultural Subsidies Remain a Staple in the Industrial World [electronic research] / Worldwatch Institute. – Mode of access: <http://www.worldwatch.org/agricultural-subsidies-remain-staple-industrial-world-0>
16. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» [електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 7-8, № 9, ст.55). – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/71-19/page>
17. Перетворення сільського господарства України на рушійну силу економічного зростання [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eba.com.ua/sites/default/files/files/comm_files/grain/EBA_Grain_Strategy_230112.pdf
18. Зовнішня торгівля України товарами та послугами у 2014 році. Статистичний збірник. – К.: Державна служба статистики України, 2015.– 153 с.
19. Як подолати дефіцит комбайнів? [електронний ресурс] // Агробізнес сьогодні. — Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/component/content/article/1100.html?ed=63>
20. Статистичний щорічник України за 2013 рік / За ред. О. Осауленка. – К.: Державна служба статистики України, 2014. – 533 с.

References.

1. “Narodnoe hozjajstvo SSSR 1922-1982: Jubil. stat. ezhegodnik” (1982) [The national economy of the USSR: 1922-1982: Anniversary statistical yearbook], CSU SSSR, Moscow, Finance and Statistics
2. State Statistics Service of Ukraine (2015), “Ukraine u tsyfrakh 2014: Statystychnyj zbirnyk” [Ukraine in data 2014: Statistical Yearbook], Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.
3. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2015), “The single comprehensive strategy to develop agriculture and rural areas in the years 2015-2020”, available at: <http://minagro.gov.ua/node/16015> (Accessed 13 October 2015)
4. Sirenko N.M. (2010), *Upravlinnia stratehiieiu innovatsijnoho rozvytku ahrarnoho sektora ekonomiky Ukrainy* [Management strategy of innovative development of the agricultural sector of Ukraine economy], Mykolaivs'kyj derzhavnyj ahrarnyj universytet, Mykolaiv, Ukraine
5. Talavyria M.P. (2011) “Organizational-economic mechanism of state support for rural development”, Ph.D. Thesis, Economics and management of national economy, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine
6. Kuz'menko I.V. (2015) “The intensification of grain production as the main direction of increasing the competitiveness”, *The economy of agro-industrial complex*, vol. 1, p. 121
7. Sabluk P.T. (2014) “Results and problems of agricultural reform in Ukraine”, *The economy of agro-industrial complex*, , vol. 7, p. 26
8. Pavlov O.I. (2014) “Agri-food sector of Ukraine as an object of national security”, *The economy of agro-industrial complex*, , vol. 2, p. 97
9. State Statistics Service of Ukraine (2014), “The Report Agriculture of Ukraine in 2014 year”, available at: http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ7_u.htm (Accessed 13 October 2015)
10. Rekere J. and Kirkher R., and Naumenko D. (2014) “The industrial sector of Ukraine: Analysis and latest trends”, *Technical Note [TN / 02/2014]*, German Advisory Group Kyiv, Berlin, available at: http://www.ier.com.ua/ua/publications/consultancy_work/?pid=4521 (Accessed 13 October 2015)

11. State Statistics Service of Ukraine (2015), "Agriculture of Ukraine 2014", available at: http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ7_u.htm (Accessed 13 October 2015)
12. The World Bank (2015), "Employment in agriculture (% of total employment)", available at: <http://data.worldbank.org/indicator/SL.AGR.EMPL.ZS> (Accessed 13 October 2015)
13. State Fiscal Service of Ukraine (2015), "The features of application a special tax regime for agrarian producers", available at: <http://sfs.gov.ua/slujba--yaka-pratsyue-dlya-vas/vidpovidi-na-pitannya-predstavnikov-ag/60380.html> (Accessed 13 October 2015)
14. Bakumenko O. (2015) "Government crossroads: rural development or food crisis", *The economic truth*, available at: <http://www.epravda.com.ua/columns/2015/09/15/559355/> (Accessed 13 October 2015)
15. Worldwatch Institute (2014) "Agricultural Subsidies Remain a Staple in the Industrial World", available at: <http://www.worldwatch.org/agricultural-subsidies-remain-staple-industrial-world-0> (Accessed 13 October 2015)
16. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015), The Law of Ukraine "On Amendments to the Tax Code of Ukraine and some other legislative acts of Ukraine on tax reform", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/71-19/page> (Accessed 13 October 2015)
17. Transformation of Agriculture of Ukraine on the driving force of economic growth (2012), available at: http://www.eba.com.ua/sites/default/files/files/comm_files/grain/EBA_Grain_Strategy_230112.pdf (Accessed 13 October 2015)
18. State Statistics Service of Ukraine (2015) "Zovnishnia torhivlia Ukrainy tovaramy ta posluhamy u 2014 rotsi. Statystychnyj zbirnyk", [Ukraine's foreign trade in goods and services in 2014. Statistical Yearbook], Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine
19. Agribusiness today (2012), "How to overcome the shortage of harvesters?", available at: <http://www.agro-business.com.ua/component/content/article/1100.html?ed=63> (Accessed 13 October 2015)
20. State Statistics Service of Ukraine (2014) "Statystychnyj schorichnyk Ukrainy za 2013 rik", [Statistical Yearbook of Ukraine for 2013], Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine

Стаття надійшла до редакції 14.10.2015 р.